

Šedlbauer kljub pripombam ob Brucki, ki je lahko uveljavil svoje sposobnosti za gledališko razgibano in temperamentno uprizarjanje intenzivnih in povednih življenjskih situacij. Logar, ki je precizno zrežiral Lužanovo nedorečeno igro, pa v njegovem drugem in povsem drugačnem tekstu ni izkoristil niti redkih možnosti, ki bi bile uprozoritev potegnile iz čiste apologije neposredno določene mentalitete.

Letošnja gledališka bera štirih ljubljanskih teatrov, sicer bogata po številu

domaćih besedil, ni prinesla izrazitejšega ustvarjalnega nemira, čeprav je v posameznosti kazala tudi vredne dosežke — nekatere smo že omenjali — v režijskih in igralskih interpretacijah, od recimo Rističevega Cementa in Petanovih Velikanov, do vidnih vlog igralcev različnih generacij od Vide Juvanove, Duše Počkajeve in Slavke Glavinove do Dareta Ulage in Iva Bana — če seveda omenimo le nekatere.

Malina Schmidt

SLAVKO GRUM, ZBRANO DELO I, II

Književnost

V zbirki Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, ki jo že tri desetletja ureja glavni urednik Anton Ocvirk, je doslej izšlo že nad stodvajset knjig. Zadnji, ki ju je uredil in jima spremne opombe napisal mladi literarni zgodovinar Lado Kralj*, uvaja ta v to najbolj renomirano slovensko knjižno zbirko, ki si iz leta v leto dviga kulturni in literarnozgodovinski ugled in ceno, novo ime — Slavka Gruma. S tem se zbirka kot celota že povsem nagiba v dokumentarno in celovito obravnavo literarnih ustvarjalcev našega stoletja: lani je v zbirki izšla zadnja knjiga zbranih del Ivana Cankarja (velik uspeh založbe in urednikov), začela so izhajati zbrana dela Lojza Kraigherja, v tisku sta nadaljnji dve knjigi zbranih del Otona Župančiča, prav tako deseta knjiga zbranih del Frana Levstika, kaže pa, da tako pričakujemo izid še preostalih knjig zbranega dela Srečka Kosovela, v pripravi pa je že nov avtor v zbirki — pesnik Alojz Gradnik, nadaljnji knjigi zbranih del Frana Levstika, kaže pa, da

bo kmalu treba dodati slovenskih »klasičkom« nova imena: F. S. Finžgarja, Mirana Jarca, Juša Kozaka, Ivana Preglja, morda Zofko Kvedrovo, »prvo zaresno slovensko pisateljico«, kot jo imenuje slovenska literarna zgodovina, in še koga in tako naj bi se zbirka nadaljevala kot zakladnica najzlahtnejše slovenske pisane besede, brez številčne in časovne omejitve.

Zbrano delo Slavka Gruma je zaradi oživiljene aktualnosti avtorja Goge zanimivo ne samo s stališča literarne zgodovine in dokumentarnosti, ki jo s pomočjo izčrpanih in natančnih opomb Lada Kralja vnaša v polpreteklo literarno in kulturnozgodovinsko skušnjo, marveč tudi zaradi odkritja celotnega — predvsem proznega in manj znanega dramskega dela osamljenega ustvarjalca v dvajsetih in tridesetih letih. Druga in sklepna knjiga Grumovega zbranega dela mu prinaša pisma, dnevnike in članke, se pravi večinoma še neobjavljeno »literaturo«. Grumovo zbrano delo doslej še ni izšlo v celoti — izšli sta dve izdaji — 1957 v uredništvu Herberta Grūna in Milana Priteklja in leta 1968 v redakciji Franca Zadravca v zbirki Naša beseda. Zbrano delo I prinaša najprej Pripovedne spise (pod naslovom zbirke črtic in povesti, ki jo je Grum pripravljal — Izgubljeni sin, in Nezbrano prozo, nato dve drami: Upornik in Dogodek v mestu Gogi, v dodat-

(* Slavko Grum, Zbrano delo I, II, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1976, zbirka Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, 120. in 121. knjiga, uredil in opombe napisal Lado Kralj, str. 498 in 458)

ku pa mladostno prozo in dvoje mladostnih dram: Pierrot in Pierrette in Trudne zastore. Kraljevih literarnozgodovinskih opomb je stotrideset strani gostega tiska, kar kaže na izčrpnost in poglobljeno dokumentaričnost, zlasti zaradi avtorja, kjer je bilo potrebno vrsto stvari na novo preverjati, popravljati napake predhodnih raziskovalcev in njihove ugotovitve dopolnjevati.

Največ dokumentarične pozornosti je Lado Kralj razumljivo posvetil Dogodku v mestu Gogi — nad petdeset strani; od prvih podatkov o njegovem nastanku, nagradi v Beogradu, prizadevanjih za uprizoritev in natis, prvih ocenah revialne in knjižne izdaje (Borko, Vidmar, Mrzel, France Vodnik, Wollman, Berkopec), prvi uprizoritvi v Mariboru — 13. maja 1931), njenih kritikah, otvoritveni predstavi dramske sezone 23. sept. 1931 v Ljubljani, njenih odmevih pri kritiki (tudi ponatis razgovora z B. Borkom), zaključuje pa jih z dodatnimi spoznanji, med njimi z naslednjim: »Dogodek je bil verjetno edina slovenska drama v času med obema vojnama, ki se ji je posrečilo na osnovi razpadlega dramskega ekspresionizma zgraditi novo dramaturško formo, v skladu s podobnim razvojem sodobnega evropskega gledališča, vendar pa ocenjevalci tega niso mogli prav opaziti, pa tudi Dogodek je po svoji formi ostal osamljen, zato Grumova dramaturgija ni bistveno vplivala na slovensko dramatiko.« (461).

V opombah k Trokopicnemu in drugemu gradivu poudarja urednik Lado Kralj prizadevanja po odkrivanju novega Grumovega gradiva, potem ko se je obrnil na več kot sto oseb. Ker večina gradiva ni evidentiranega in ga hranijo zasebniki, se ga je nekaj že izgubilo, nekaj pa ga bo potrebno še odkriti. Po vsej verjetnosti bo prav izdaja v Zbranih delih spodbuda za oživitve in dopolnitve že znane grumiane. Urednik je med opombe uvrstil še natančen pregled lastnikov Grumovih ro-

kopisov (tipkopisov in pisem, natančno bibliografijo objavljenih del, ponatisov, neobjavljenih del), bibliografijo prevodov, ob koncu pa potreben Očrt biografije kot strnjen dokument o Grumovi življenjski usodi.

Če je prva knjiga Grumovega zbrana dela zanimiva predvsem zaradi avtorjeve dramatike in proze, pa dajejo drugi knjigi intimen karakter Grumova pisma, dnevniki in članki. Tu se šele kaže Grumov človeški karakter v vsej svoji občutljivosti, prenicljivosti, načrtih, prizadevanjih, obsegu delovanja in medsebojnih vezi.

Grumova pisma (166) dvajsetim korespondentom kažejo profil tesnih vezi zlasti s prijateljico Jožo Debelak (98 enot) (kljub cenzuri posameznih odlomkov nekaterih pisem), prav tako so v opombah pomembna pisma Nika Berala (22 enot). Pisma čeških sodelavcev kažejo Grumova prizadevanja za prevode posameznih del v češčino in slovaščino. Pisma ostalim korespondentom so bolj priložnostne narave. Kot ugotavlja urednik Lado Kralj, se je Grumova korespondenca po njegovi smrti skoraj v celoti porazgubila (koliko je v tej trditvi resnice, bo nemara pokazala prihodnost); urednik namreč domneva: »... mnoga Grumova pisma so po vsej verjetnosti izginila brez sledu, o nekaterih drugih pa sicer lahko sklepamo s pomočjo raznih oporišč, vendar jih danes pogrešamo.« (318)

Poseben razdelek Dnevnik prinaša tri dnevnik iz leta 1919, se pravi iz časov pred Grumovo maturo in po njej (Osmi gimnazijski razred, Počitnice): zlasti so zanimiva intimna občutja v primerjavah na veliki dogodek, mladostni agnosticizem, negotovost pri izbiri bodočega študija, v celoti pa iskrena izpoved). Tako je na primer s stališča likovne zgodovine dokumentarično Grumovo mnenje o mladem Božidarju Jakcu iz 17. februarja 1919: »Danes sem bil pri umetniku Jakcu. Sicer še ni priznan umetnik-slikar in se šele izo-

bražuje, toda kar se tiče mene, ga priznavam za velike umetnika z vsem spoštovanjem. Razkazal mi je toliko bogastva slik, da sem bil kar zmeden in nisem mogel najti izraza svojim čustvom. On bo vsekakor eden prvih slovenskih slikarjev. Štejem si v veliko čast, da bo mogoče enkrat mene portretiral (...)» (204).

Tretji dnevnik iz leta 1919 je Slavko Grum napisal ob svojem vzponu na Triglav (Tura na Triglav).

S stališča Grumovega vrednotenja sodobne slovenske in tuje literature ter sploh njegovega literarnega obzorja je v Zbranem delu najbolj zanimiv poznatis (iz Sodobnosti 1973) dnevnika Knjige, ki sem jih čital. Pisec Goge je spremljal izid slovenskih knjig med leti 1932 in 1940, zato je ocena del piscev kolegov in celo napoved posameznih literarnih (z)možnosti in prihodnosti, čeprav so ohranjene le kot zasebni dnevnik, potrebne širše predstavitve. Tako je v dnevniku opazno Grumovo navdušenje nad Mrzelovimi črticami Luči ob cesti, razočaranje ob Bogu v Trbovljah istega avtorja, pri Kranjčevih Težakih napoved nove pisateljske osebnosti: »Nov slovenski talent, eden izmed najvidnejših, ki bodo ustvarili novo slovensko literaturo« (254) in ob Osi življenja: »Z Miškom Kranjcem smo dobili v mladi povojni generaciji prvega pisatelja večjega formata.« (266), ali pa ob Sinu Ivana Potrča: »Potrč bo človek, ki bo nekoč stal precej v isti vrsti z Miškom Kranjcem.« (275) Veliko je bilo Grumovo navdušenje ob branju Bartolovega Alamuta: »Bartol je postal originalen, velik pisatelj, ki ima kaj povedati. Prepričan sem, da bo šel Alamut tudi v mnogih prevodih po Evropi« (279). In kakšni so Grumovi vtisi ob branju Vorančeve Požganice: »Tako lepo opisane kolektivne slike neke sredine še nisem čital, tudi v svetovni literaturi ne. In sedaj je ustvarjena v slovenskem jeziku.« (283) Prav tako ga je umetniško prepričala

proza Cirila Kosmača. Med tujimi avtorji pa ne skriva navdušenja nad Hamsumom, Franceom, Selmo Lagerlöf, Sinclairom Lewisom, Dos Passosom, Balzacom...

Grumovi članki prinašajo začetna kritiška prizadevanja (Meškova »Mati« na novomeškem odru), poljudnoznanstvena spisa (Seksualna vzgoja mladine, Beg iz življenja), reportaži iz Studenca (Jubilej šefa v domu živih mrtvih, Obisk pri živih mrličih) ter dve meditaciji o umetnosti in literaturi (Uvod. Osnovne misli o umetnosti), v opombah pa zelo zanimiv Grumov odgovor na Novškovo anketo ter genezo Bega iz življenja.

Ob koncu opomb v drugi knjigi dodaja urednik še Kronološki seznam pisem od leta 1919 do 1947 ter imensko kazalo (obeh knjig).

Izid Grumovega zbranega dela je bil potreben ter avtor upravičeno uvrščen v tako renomirano zbirko. Grumova dramatika, zlasti Goga, znova dobiva potrditve svoje literarne vrednosti (npr. izvedba na tržaškem odru v italijanščini), nič manj ni prepričljiva subtilna proza, medtem ko so pisma, dnevniki in članki najintimnejši dokument o bogastvu Grumove osebnosti. V njih se prvič kaže Grum v svojih mladostnih dilemah, ljubezni, tovarištvu, strokovnih prizadevanjih ter dojemanju sodobne slovenske in tuje literature.

Urednik obeh knjig, Lado Kralj, z Grumovim delom in dokumenti ni imel lahkega dela, vendar je ves trud pripeljal do zglednih rezultatov. Okrog 270 strani opomb v obeh knjigah daje obilo gradiva slovenski literarni zgodovini pri preučevanju del Slavka Gruma, hkrati pa so spodbuda pri iskanju morebitnih novih, še neznanih dokumentov. Urednik s svojim delom odpira nove možnosti preučevanja in iskanja, samo Grumovo delo pa zgovorno in prepričljivo kaže avtorjevo celotno ustvarjalno podobo.